

Duško Radosavljević

ZAKASNELA TRANSFORMACIJA – SRBIJA NA POČETKU XXI VEKA –

Vetar promena iz 1989. godine, tako podsticajan za istočnoevropske zemlje, nije zahvatio Srbiju sve do 2000. godine. Tek se te godine, i to na kraju i na vrlo simboličkom nivou, završila egzistencija poslednjeg komunističkog režima u Evropi. Kako ovaj režim nije nastao sam od sebe, to ćemo se malo prisetiti određenih događaja koji su ga pripremili.

Srbija je u dvadeseti vek ušla jednim problematičnim, i za to vreme vrlo brutalnim činom - svrgavanjem i fizičkim okončavanjem dinastije Obrenović, po mnogim mišljenjima, proevropski orijentisane porodice, sa značajnim emancipatorskim potencijalima. Zamenjena dinastijom Karađorđevića, ostala je upamćena kao dinastija koja je Srbiju uvela u red modernih evropskih država, sa spremnošću da se u toj Evropi Srbija izgrađuje kao ravnopravna članica, kao i da se od Evrope uči i sa njom uspostavljaju višestruke veze. Majski prevrat iz 1903. godine, nije samo prosto zamenio dve dinastije na prestolu, već je izmenio i politički kod Srbije, otvarajući širom vrata specifičnom obliku ruskog narodnjaštva, modifikovanog kroz učenje i program Radikalne stranke Nikola Pašića, program koji će u Srbiji naići na ogromnu popularnost i utrti put egalitarističkim težnjama srpskih socijalista i, u kasnijoj fazi, srpskih komunista. Mogućnost ostvarenja demokratske zajednice posle Prvog svetskog rata je olako odbačena zbog nesposobnosti političkih aktera Kraljevine SHS, kasnije Jugoslavije, da se postigne bazični konsenzus oko osnovnih postulata organizacije državne zajednice i njenog karaktera. Zato nije bilo velikog čuđenja kada se ova država raspala za nekoliko dana u aprilskom ratu 1941. godine. Tezu o obnovi državne zajednice Južnih Slovena i borbi protiv okupatora („i domaćih izdajnika“), lansirala je i sprovodila KPJ, koja je politikom bratstva i jedinstva, te insistiranjem na posleratnom federalnom uređenju zemlje, dobila široki legitimitet u narodnim masama, ali, takođe, i široku međunarodnu podršku. Pokret jugoslovenskih komunista, politički je trijumfovao donošenjem odluka na II zasedanju AVNOJ-a u Jajcu, koje će više decenija ostati kako glavna ideološka postavka, tako i tabu komunističkog sistema („avnojski duh“). Ovu zacementiranu strukturu su posle Titove smrti prvi narušili Srbi i Slovenci, prvi, zahtevom za uspostavljanjem „državno - pravnog suvereniteta na celoj teritoriji republike“, a drugi – nezadovoljstvom u materijalnoj sferi gazdovanja državom. Priče i rasprave su trajale do 1987. godine, kada je u jednoj pseudostaljinističkoj predstavi dotadašnji aparatčik srpske KP, Slobodan Milošević, obznanio srpskom narodu da ga „više niko neće tući“, da je on tu da mu povрати dostojanstvo i ponos. I dok su 1989. godine mase na ulicama Berlina, Varšave, Praga i Budimpešte pokazivale da se sa starim režimom ne može više, srpski režim je bacio u lice rukavicu prvo jugoslovenskoj javnosti, a zatim i drugima. Za razliku od ostatka komunističkog sveta, koji je shvatio da je upao kako u krizu legitimiteta, tako i u krizu učinkovitosti, te nužno tražio, često i u panici, ko bi mu bio partner za razgovore i za promenu vlasti, srpski je komu-

nistički vrh rešio da ništa ne menja! Sukobi sa Yu-narodima su ubrzo prerasli u sukobe sa Evropom i svetom, da bi Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) postala parija a njeni stanovnici taoci režima. Posle svih nedaća, Miloševićev režim je uspeo da zarati sa najrazvijenijim zemljama sveta i zemlju uvuče u još veće beznađe, a stanovništvo u stanje bezizlanosti i totalne fizičke ugroženosti.

Decenijsko manipulisanja izbornim rezultatima i katastrofalni učinci sultanističke vlasti, davali su nam za pravo da pretpostavimo da će situacija u zemlji nužno biti rešena nepolitičkim sredstvima. Tenzije koje su se zakonomerno javile kod građanstva tokom 1999. i 2000. više su „vukle“ na pobunu, ustanak ili neko drugo sredstvo, i bile jače od nadanja da smo spremni na vid transformacije već uočen i potvrđen u zemljama Istočne Evrope. Rezultati prevremenih izbora za organe SRJ su to jasno i pokazali - samo je energija i odlučnost više stotina hiljada ljudi na ulicama i trgovima Srbije kao energičnost potpomognuta ogromnom voljom, sprečila da se na ulicama Beograda ne dogodi tragedija većih razmera. Pred pobunjenim narodom ni režim više nije mogao da očuva svoju monolitnost, te je tako njegov glavni vođa i kreator, Slobodan Milošević, posle trinaest godina neupitne vladavine morao da prizna da mora da potraži drugi posao.

Srbija i sada, kao i daleke 1903. godine, treba da odabere put. Tada se opredelila za politiku koja ju je dugo godina odvojila od modernih ideja o uređenju države i oblikovanju odnosa unutar jedne složene državne zajednice, kakva je Srbija i danas. Ako se opet odluči za patrijarhalno-parohijalne koncepte razvoja, put neće biti ni lak, ni jednostavan, niti izgledan. Isto to važi i za nepoštovanje spoljnopolitičkih realnosti, prioriteta u spoljnoj i unutrašnjoj politici i uopšte u sopstvenom pozicioniranju prema susedima i ostalim političkim akterima u zemlji i inostranstvu. Zato mislimo da Srbiju očekuje jedno bolno preispitivanje sopstvene prošlosti u poslednjoj dekadi minulog veka, kao, i još možda bolnije, odabiranje puta, na kojem se sada neće moći ni brzo, a ni prečicom, stići u društvo razvijenijih zemalja. Novi vek će dati odgovor da li je Srbija u poslednjoj godini dvadesetog veka uhvatila pravi voz za promene.